

Tenkitli Neşir Kılavuzu (Osmanlı Türkçesi Metinleri İçin)

Haz. Berat Açı, Sadık Yazar, Kadir Turgut, Özgür Kavak

İstanbul-Ankara, İSAM-TDV Yayınları, 2022, 155 sayfa, ISBN: 978-625-428-056-6.

Nurdan ŞAHİN

20. yy. başından bu yana Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eserlerin tenkitli neşirleri hakkında teorik ve pratik pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen yapılan çalışmalarda izlenen yöntemler açısından bir birlikteliğin olmadığı görülmektedir. Berat Açı, Sadık Yazar, Kadir Turgut ve Özgür Kavak gibi farklı alanlardan araştırmacılar tarafından hazırlanan *Tenkitli Neşir Kılavuzu* hem araştırmacılara yol göstermek hem de farklı disiplinlerin ortak kriterlere göre, bir birliktelik içerisinde neşirler hazırlayabilmelerini sağlamak amacıyla yayımlanmıştır.

İSAM Yayınlarından çıkan kılavuz, metin neşrinin tanımı ve amacı hakkında kısa bir giriş yazısıyla başlar. Tenkitli neşir, bir metnin bütün nüshalarını toplayıp bunlar arasındaki ilişkiyi belirledikten sonra seçilen nüshalardan hareketle müellifin elinden çıkmış olabilecek en yakın metni inşa edip neşre hazırlama ameliyesidir. (s. 19) Tenkitli neşrin temelini oluşturan bu tanım neşir çalışmasında neler yapılacağı ile ilgili de az çok bilgi vermektedir. Altı temel bölüme ayrılan kılavuz, metin neşrinin inceleme bölümü, metnin hazırlanması, dil içi çevirisinin verilmesi, notlandırma ve kaynak gösterme yöntemleri ile dizin hazırlama gibi, araştırmacılara bir şablon oluşturacak niteliktedir.

Tenkitli Neşir Kılavuzu'nun birinci bölümü, yayımlanmış bir tenkitli neşrin ilk bölümü yani inceleme kısmını ele alsa da, aslında bu kısım metni okuduktan ve çeviri yazıya geçirdikten sonra oluşturulacağı için tenkitli neşir çalışmasının son aşamasını oluşturur. Bu kısımda nâşirin; müellifin hayatı, diğer eserleri, çalışılan esere söz konusu müellifin aidiyeti, eserin telif sebebi ve tarihi gibi esere ve müellife dair pek çok ayrıntıya yer vermesi beklenmektedir. Çalışılan eserin muhtevasının ve kaynaklarının değerlendirilmesi ve diğer disiplinler içindeki yerinin konumlandırılıp dil-imla özelliklerinin belirtilmesi

gibi aşamaları barındırması gerektiği belirtilir. Bu bölümde yer alması gereken en önemli açıklamalardan biri olan “Tenkitli Neşirde İzlenilen Yol” başlığı kılavuz sayesinde oldukça pratik bir hâl almıştır. Kılavuza uyan tüm araştırmacılar yol ve yöntem olarak kılavuza uyduklarını söylerlerse daha detaylı açıklama yapma zorunluluğundan kurtulmuş olurlar.

Kılavuzda asıl hacimli olan ikinci bölüm “Tenkitli Metin Hazırlama” başlığı altında yer almaktadır. Bu başlık altında nüsha tespiti, tavsifi ve hangi nüshaların metni inşaya dâhil edileceği konusunda bilgi verilip hangi nüshaların öncelikli olduğu konusunda araştırmacılara yol gösterilmektedir. Bütün nüshalar tanıtılıp hepsine rumuz verildikten sonra müellif hattı olanlar ve olmayanlar şeklinde iki ayrı duruma göre yapılacaklar listelenmiştir. Elde birden fazla müellif hattı olduğu durumlarda en güncel versiyonun tespit edilip kullanılması konusunda araştırmacılar dikkatli olmalıdır. Müellif hattı olmayan eserler için yapılacak ilk şey tüm nüshaların akrabalık ilişkilerinin belirlenmesi şeklinde açıklanmıştır. Şecere oluşturulurken seçilecek nüshaların maddi/tezyinî özellikleri kadar içindeki kayıtlar ve diğer nüshalardan ayrıştıkları noktaların da değerlendirilmeye dâhil edilmesi gerektiği konusunda araştırmacılar uyarılmaktadır. Bu noktada eksik nüshaların her zaman için değersiz kabul edilmemesi gerektiği, kimi zaman bu metinlerin müellife daha yakın olabileceği konusunda da uyarılar yer almaktadır. Bu bölümde “Metin Tenkidi” başlığı altında varyant seçimlerine de değinilmiştir. Buna göre dil-imla farklarından kaynaklanan; hata, kaza veya dikkatsizlik sonucu oluşmuş nüsha farklarının bir varyant oluşturmadığı; varyantın tertip, vezin gibi önemli farklardan meydana geldiği söylenmektedir. Varyantların aparatta nasıl gösterileceği konusu oldukça detaylı bir şekilde örneklendirilmiştir.

Kılavuz, sayfa düzeninde de bir birlikteliğe gitmeyi amaçlamaktadır. Manzum ve mensur eserlere göre ayrı ayrı yöntemler ve örnekler gösterildikten sonra manzum-mensur eserlerin de nasıl bir sayfa düzenine sahip olması gerektiği konusunda şu ana kadar yapılan çalışmalardan yola çıkarak belli bir kriter oluşturmuşlardır. Bu aşamada kılavuzun uygulamaya dair yine pek çok açıklayıcı örneği barındırması, Arapça-Farsça ibarelerin yazımı konusunda görülen hem metin içi tutarsızlıklar hem de araştırmacılar arasındaki ayrışmalar düşünüldüğünde oldukça önemlidir. Ayrıca verilen örneklerin tam transkripsiyon ve hafif transkripsiyon şeklinde iki ayrı yöntemle gösterilmiş olması kılavuzun farklı disiplinlerce kullanılabilirliğini de arttırmaktadır. Filolojik özellikleri olabildiğince yansıtmak isteyen araştırmacıların tam, metnin anlamına odaklanmak isteyenlerin ise hafif transkripsiyonu tercih etmeleri tavsiye edilmektedir.

Üçüncü bölüm, inşa edilen metnin dil içi çevirisinin hazırlanması aşamasıdır. Dil içi çeviri, metnin sadece diğer okuyucular ve araştırmacılar için değil, nâşirin de daha iyi anlamasına olanak sağlaması açısından tavsiye edilen bir uygulamadır. Dil içi çeviride kaynak metnin vezin, kafiye, seci gibi şiirsel özelliklerinin korunması; gelişigüzel kelimelerle sadeleştirme yoluna gidilmemesi konusu özellikle dile getirilmiştir.

“Notlandırma” başlıklı dördüncü bölümde yine hazırlanacak neşrin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla Türkçeleşmemiş tüm ibarelerin dipnotta verilmesinin beklenti dâhilinde olduğu ve bu notlandırmalarda nasıl bir yol kullanılması gerektiği maddeler hâlinde açıklanır. Nâşirin, metinde yer alan, özellikle telmih

gibi, iktibasa göre daha kapalı ve anlaşılması güç göndermeleri dipnotta açıklaması yine kendisinden beklenen önemli uygulamalardan biridir.

Kılavuzun son bölümünde kaynak gösterme, kaynakça ve dizin hazırlama konusunda da standart bir yöntem kullanmanın önemi vurgulanır ve kılavuz boyunca kullanılan standart yöntemin bir listesi verilir. Kitap boyunca kullanılan terimlerin yer aldığı “Lügatçe” de aynı şekilde kitabın hem kendi yöntemini sunar hem de araştırmacılara tenkitli neşir çalışmalarında lügatçe hazırlamaları konusunda yol gösterir.

Son olarak ekler bölümünde, basılı ve dijital katalogların oldukça geniş listesi ile detaylı örnek nüsha tavsifleri, araştırmacıların aşama aşama çalışabilmesi için hazırlanan “Tenkitli Neşir Şeması” kılavuzu özellikle öğrenciler için kolaylaştırıcı hâle getirmiştir. Çeviri yazı alfabesinin bilgisayar sistemlerinde kurulumuna ve klavye düzeninde nasıl gösterildiğine kadar ayrıntılı bilgiler içeren kılavuz, hangi alandan olursa olsun Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eserlerin belli kriterlere göre neşredilmesi konusunda hem disiplinler arası çalışmalara yeni bir soluk kazandıracak hem de her bir eserin yazarının elinden çıkmış hâline dair daha net bir görüntü elde etmeyi sağlayacaktır.

Müellif hattı elimizde olmayan bir metnin ilk hâline ulaşmak oldukça zor olsa da önemli ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir konudur. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin orijinallerine en yakın şekilde gün yüzüne çıkarılması sosyal bilimlerde pek çok yeni söylemin gelişmesine olanak sağlamakta; Osmanlı'nın kültürüne, diline, ilim anlayışına, diğer milletlerle olan ilişkilerine, bilimler tarihine katkılarına dair söyleyeceklerimizi geliştirmektedir.

Kılavuzun, amacına uygun bir şekilde araştırmacıların belirsizlik yaşadığı pek çok konu hakkında net bir görüş sunarak uygulamada yaşanan tereddütleri ve kafa karışıklıklarını büyük oranda giderdiği görülmektedir. Çalışma şablonu oluşturulması, her bir konu başlığını sırayla ve olabildiğince yalın bir şekilde sunması eseri araştırmacıların ne yapacakları konusunda kendilerine oldukça fayda sağlayacak bir baş ucu kitabı hâline getirmiştir. Kılavuzun en önemli açımlarından biri Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin sosyal bilimlerin pek çok alanında kullanılabilir hâle gelmesini önemsemesidir. Kılavuzda sunulan notlandırma, dil içi çeviri gibi öneriler tenkitli neşri diğer araştırmacılar için daha fazla istifade edilebilir hâle getirmeyi amaçlamaktadır. *Tenkitli Neşir Kılavuzu*'nun araştırmacılar için yol göstericiliği ve uygulanabilirliği çalışmayı, sosyal bilimlerde hedeflenen ortaklığı yakalamak adına kıymetli bir hâle getirmiştir.